MNENJA

EVROPSKI EKONOMSKO-SOCIALNI ODBOR

576. PLENARNO ZASEDANJE EVROPSKEGA EKONOMSKO-SOCIALNEGA ODBORA, 22. 2. 2023–23. 2. 2023

Mnenje Evropskega ekonomsko-socialnega odbora – Energetska politika in trg dela: posledice glede zaposlovanja v regijah v energetskem prehodu

(mnenje na lastno pobudo)

(2023/C 146/02)

Poročevalka: **Maria del Carmen Barrera Chamorro**

Sklep plenarne skupščine	20. 1. 2022
Pravna podlaga	člen 52(2) Poslovnika
	mnenje na lastno pobudo
Pristojnost	strokovna skupina za zaposlovanje, socialne zadeve in državljanstvo
Datum sprejetja na seji strokovne skupine	30. 1. 2023
Datum sprejetja na plenarnem zasedanju	22. 2. 2023
Plenarno zasedanje št.	576
Rezultat glasovanja	
(za/proti/vzdržani)	123/43/20

1. **Sklepi in priporočila**

1.1 Evropski ekonomsko-socialni odbor (EESO) ugotavlja, da mora Evropa zaradi krepitve negativnih učinkov podnebne krize ter negotovosti in kriz, ki izhajajo iz nove geopolitične realnosti in nove realnosti trga energije, bistveno pospešiti prehod na čisto energijo in zmanjšati svojo energetsko odvisnost od nezanesljivih dobaviteljev ter od fosilnih goriv po nestanovitnih cenah. Zato pozdravlja načrte Evropske komisije, ki so namenjeni temu (npr. REPowerEU in njegovo dodatno financiranje prek mehanizma za okrevanje in odpornost).

1.2 EESO poudarja tudi, da okoljska (podnebna kriza) in energetska tveganja (odvisnost od fosilnih goriv) vplivajo na gospodarske dejavnosti in vse povezane ukrepe politik, še posebno močno pa na različne načine vplivajo na najranljivejše regije, gospodarske panoge, delavce in skupine prebivalstva. Zato meni, da je treba posebno pozornost nameniti regijam pravičnega prehoda, kjer je intenzivnejša povezava med razvojem energetskega sektorja in zahtevami trga dela in kjer bodo potrebni posebni ukrepi politike.

1.3 V tem smislu najbolj zanesljive raziskave kažejo, da bi se lahko z uspešnim zelenim prehodom na splošno in še posebej z energetskim prehodom zvišala BDP (nekatere študije ocenjujejo, da bo njegova rast do leta 2050 znašala 5,6 %) in stopnja zaposlenosti (Mednarodna organizacija dela – MOD in Mednarodna agencija za obnovljivo energijo – IRENA ocenjujeta, da bo ustvarjenih štirikrat več delovnih mest kot bo ukinjenih), pa tudi povečala kakovost delovnih mest, saj bodo zahtevala večjo usposobljenost. S pocenitvijo energije zaradi povečanja razpoložljivih virov energije, zlasti obnovljivih virov, opredeljenih in spodbujanih z ustrezno zeleno taksonomijo EU, se bosta izboljšala dostop do teh storitev in proizvodnja, ustvarjenih bo pa tudi več delovnih mest. Delovna mesta na področju energije iz obnovljivih virov je na splošno težje preseliti, kar bo koristilo številnim regijam, zlasti tistim, ki jim najbolj grozi depopulacija. Upoštevati je treba tudi pozitivne učinke delovnega okolja na zdravje.

1.4 EESO kljub temu izraža veliko zaskrbljenost glede hudih kratkoročnih in srednjeročnih negativnih gospodarskih in socialnih vplivov ter vplivov na zaposlovanje, ki jih povzroča energetski prehod in ki se še stopnjujejo ob sedanji krizi zaradi vojne v Ukrajini ter gospodarskega položaja (visoka inflacija). Naraščanje cen energije negativno vpliva na najranljivejša gospodinjstva in številna podjetja po vsej EU. Zaradi visokih računov za energijo naraščajo stroški podjetij, kar vpliva na njihovo raven proizvodnje in zaposlovanja ter jih sili v načrte za prestrukturiranje. To kaže, da so energetska politika in njene spremembe bistvene za prilagoditev in uravnoteženost akterjev na trgu dela – zaposlenih in delodajalcev. Nujno je torej hitro stabilizirati energetski trg, v prihodnje pa upravljati z novimi pravili, ki bi morala vključevati dvojni zeleni in digitalni prehod, odpornost ter konkurenčnost.

1.5 EESO za odpravljanje ali blažitev teh negativnih učinkov energetskega prehoda v sedanjih razmerah novih kriz predlaga, naj države članice preučijo ustrezne načine za boljše vključevanje politik trga dela (spodbude za kakovostna in trajnostna delovna mesta kot dodano vrednost energetskega prehoda, sredstva za razporeditev stroškov začasnega ali trajnega prestrukturiranja, programi za poklicno prekvalifikacijo za izboljšanje zaposljivosti v razogljičenem gospodarstvu itd.) in politik družbene blaginje (zagotavljanje univerzalnega dostopa do energetskih storitev, zagotavljanje dostopa do nadomestnega dohodka in ustreznega minimalnega dohodka itd.) v zakonodajne okvire ter okoljsko in energetsko politiko. To vključevanje v okviru nacionalnih ukrepov za izvajanje akcijskega načrta za evropski steber socialnih pravic mora vedno potekati s socialnim dialogom in kolektivnimi pogajanji ter brez poseganja v neodvisnost in raznolikost različnih sistemov odnosov med delodajalci in delojemalci v državah članicah.

1.6 Zaradi večje kompleksnosti teh izzivov EESO predlaga, naj se prednostno obravnavajo medsebojne povezave energetskega prehoda, trgov dela in regionalnega razvoja v okviru prenovljene (ekonomske, socialne in teritorialne) kohezijske politike. Čeprav je povezava med energetsko politiko EU in trgom dela v regionalnem okviru pomembna za vse regije EU, so poseben primer regije pravičnega prehoda, kjer so zelo razširjeni tradicionalni viri energije, kar vpliva na povezane industrijske panoge. Pri tem je treba upoštevati koristne kazalnike, kot je kazalnik potenciala razogljičenja za zaposlovanje. EESO ponovno poudarja, da je za učinkovito uresničevanje ciljev podnebne politike in energetskega prehoda potrebna učinkovitejša uporaba mehanizma za pravični prehod ob upoštevanju hitrosti prehoda, ki je združljiva s položajem malih in velikih podjetij. V skladu s temi pogoji je treba izvesti nove dopolnilne ukrepe na regionalni ravni, da bi ohranili čim večje število delovnih mest in zagotovili kakovost novih, vedno ob dejanskem oziroma učinkovitem vključevanju socialnega dialoga in kolektivnih pogajanj ter subjektov socialnega gospodarstva. Komisija bi morala spodbujati to večjo socialno razsežnost. Vsi obravnavani ukrepi ali politike morajo biti vedno oblikovani tako, da upoštevajo značilnosti nacionalnih odnosov med delodajalci in delojemalci ter vloge, pristojnosti in avtonomijo socialnih partnerjev.

1.7 EESO poziva Komisijo, Parlament, države članice in regije EU, naj socialne partnerje in druge organizacije civilne družbe bolj inovativno in učinkoviteje vključijo v oblikovanje in izvajanje politik energetskega prehoda z visoko dodano vrednostjo v smislu zaposlovanja in socialne zaščite, pa tudi v njihovo spremljanje in ocenjevanje. Teritorialna neravnovesja na tem področju so se jasno pokazala v študijah primerov, opravljenih v zvezi s tem, zato EESO poziva Komisijo in države članice, naj s socialnim dialogom in ob sodelovanju socialnega gospodarstva sprejmejo ukrepe, ki bodo omogočili bolj teritorialno in socialno-ekonomsko uravnotežen razvoj. Lahko bi na primer spodbujali postopke posvetovanja in po potrebi socialne dogovore za energetski prehod, ki bo pravičen z vidika gospodarske, zaposlitvene in socialne politike.

1.8 EESO meni, da je treba v sedanjih razmerah geopolitične krize okrepiti politike javnih in zasebnih naložb ter politike socialnih nadomestil zaradi negativnih vplivov te krize na konkurenčnost velikih, malih in srednjih podjetij v EU, pa tudi na najranljivejša gospodinjstva. Med drugimi mehanizmi spodbuja uporabo načrta REPowerEU v okviru mehanizma za okrevanje in odpornost za stabilizacijo razmer na trgu in univerzalno oskrbo vseh prebivalcev EU z energijo. Te potrebe in izredne razmere je treba obravnavati z več ukrepi gospodarskih in socialnih naložb (npr. s podporo za nadomestitev višjih stroškov poslovanja, zagotavljanjem sredstev za preprečevanje energetske revščine itd.), vendar brez zmanjševanja sprejetih ciljev glede razogljičenja, saj bi imele nove upočasnitve srednje- in dolgoročno več negativnih vplivov kot pospešitev njihovega uresničevanja.

1.9 EESO ocenjuje, da imajo tako velika kot mala in srednja podjetja pomembno vlogo pri uresničevanju cilja energetskega prehoda, saj morajo izpolniti zahtevne pogoje spodbujanja kakovostnih in trajnostnih delovnih mest in socialne zaščite ter nudenja univerzalnega dostopa do energetskih storitev (na primer s preprečevanjem energetske revščine). EESO zaradi soočanja malih in srednjih podjetij z večjimi težavami kljub temu poziva k izboljšanju, pospešitvi in poenostavitvi programov za dostop teh podjetij do financiranja s storitvami podpore in stalnega spremljanja.

1.10 EESO priporoča tudi okrepitev sodelovanja proizvajalcev-odjemalcev (pasivnih odjemalcev energije, ki postanejo aktivni državljani kot proizvajalci energije iz obnovljivih virov) in državljanov (energetskih skupnosti) za pospešitev energetskega prehoda v Evropi.

1.11 EESO meni, da bi morali območne načrte za energetski prehod spremljati ustrezne konvencije ali sporazumi na podlagi pravičnih socialnih pogajanj. V okviru slednjih bi moralo biti ustvarjanje in ohranjanje trajnostnih kakovostnih delovnih mest ter spremljanje ljudi nujen pogoj za oblikovanje, izvajanje in ocenjevanje načrtovanih ukrepov, vključno s sredstvi za spodbujanje energetskega prehoda.

1.12 Vendar sedanje izkušnje s socialnim dialogom in kolektivnimi pogajanji v okviru energetskega prehoda na makropolitični ravni niso pozitivne. V večini držav sodelovanje s socialnimi partnerji pri oblikovanju in izvajanju politik v zvezi z dvojnim (digitalnim in zelenim) prehodom velja za nezadostno.

2. **Ozadje in glavni elementi**

2.1 EESO pozdravlja, da se je EU kot ena glavnih svetovnih povzročiteljic emisij zavezala, da bo do leta 2050 dosegla ogljično nevtralnost, in to zavezo je kljub pomislekom drugih pomembnih svetovnih povzročiteljic obnovila na konferenci COP27 (7. in 8. novembra 2022). Ob tem poudarja, da učinkovitost sprejetih ukrepov za razogljičenje evropskega gospodarstva in energetskega sistema EU v prihodnjih letih ni odvisna le od uresničitve tega okoljskega cilja, temveč tudi od tega, ali bo prehod pravičen za vse in bo prispeval k spodbujanju trajnostne in uspešne družbe s sodobnim in konkurenčnim gospodarstvom, ki učinkovito izrablja vire, ter z visoko stopnjo zaposlenosti s kakovostnimi delovnimi mesti.

2.2 EESO v svojem mnenju *Strateška vizija energetskega prehoda za strateško avtonomijo EU* ([1]) priznava, da proces razogljičenja energije prinaša priložnosti za blaginjo, vendar opozarja tudi na socialna in ekonomska tveganja, ki izhajajo iz sedanje energetske krize. K težavam zaradi upada gospodarske rasti (vojna v Ukrajini, inflacijska kriza itd.), ki pomenijo dodaten pritisk in otežujejo uresničevanje sprejetih ciljev glede razogljičenja, je treba prišteti še strukturne težave, kot so podnebne spremembe, z vse bolj očitnimi vplivi na EU in njene regije.

2.3 EESO se zaveda, da visoke cene plina in elektrike močno negativno vplivajo na vsa podjetja, pa tudi najranljivejša gospodinjstva. Inflacijska spirala pomeni zapiranje industrijskih obratov (na primer podjetja Slovalco na Slovaškem), poleg tega pa škodi konkurenčnosti številnih podjetij.

2.4 EESO je seznanjen tudi s poročili Eurofounda ([2]), da se je povečala energetska revščina. Čeprav so države znatno povečale prizadevanja za uvajanje socialnih ukrepov za blažitev socialno-ekonomskih učinkov novih kriz in izrednih razmer, so se izkazali za nezadostne, zato je treba krepiti socialne cilje. Kot je poudarila Evropska agencija za okolje, je treba pri oblikovanju in izvajanju svežnjev politik in ukrepov za blažitev podnebnih sprememb upoštevati porazdelitev socialnih učinkov in načinov, kako naj bi postali neizogibni učinki pravičnejši (*Exploring the social challenges of low carbon energy policies in Europe* (Preučevanje socialnih izzivov nizkoogljičnih energetskih politik v Evropi), oktober 2021 ([3])).

2.5 EESO glede na nove izredne razmere poziva k razširitvi in okrepitvi posebnih ukrepov EU in držav članic, s katerimi bi uvedli nadomestila za najbolj pereče ekonomske in socialne posledice neomajnega uresničevanja ambicioznih podnebnih načrtov ter posledice na področju zaposlovanja. Meni tudi, da je treba te ukrepe sprejemati v okviru kohezijske politike. EESO je pomen kohezijske politike v okviru podnebnih politik EU že poudaril v svojem mnenju (ECO/579 ([4])), v katerem je izpostavil ukrepe za olajšanje sposobnosti podjetij, da se prilagodijo zahtevam energetskega prehoda, vključno s posledičnim prestrukturiranjem, in preprečevanje energetske revščine.

([1]) UL C 75, 28.2.2023, str. 102.
([2]) https://www.eurofound.europa.eu/publications/customised-report/2022/the-cost-of-living-crisis-and-energy-poverty-in-the-eu-social-impact-and-policy-responses-background
([3]) https://www.eea.europa.eu/publications/exploring-the-social-challenges-of
([4]) UL C 323, 26.8.2022, str. 54.

2.6 Na bolj strukturni ravni je bil sveženj ukrepov „Pripravljeni na 55“, ki je namenjen pregledu in posodobitvi zakonodaje EU ter začetku izvajanja pobud za prilagoditev politik EU podnebnim ciljem, ki sta jih sprejela Evropski parlament in Svet, zaveza evropskega zelenega dogovora, v evropskih podnebnih pravilih pa je postal zavezujoč. **EESO zato meni, da lahko politike za boj proti podnebni krizi povzročijo veliko spremembo v gospodarstvu in kratko-, srednje- in dolgoročno privedejo do družbenih motenj, ki bodo zlasti v nekaterih regijah vplivale na zaposlenost in blaginjo. Tako kot družbeni napredek ni mogoč brez zanesljive gospodarske uspešnosti, tudi trajnostna rast gospodarstva ni mogoča brez zelenega in energetskega prehoda, ki je pravičen s socialnega vidika in z vidika trga dela.**

2.7 **Učinki na trg dela bodo še izrazitejši v nekaterih sektorjih in regijah** z ogljično intenzivno industrijo, ki bo morda opuščena. Nujno pospeševanje energetskega prehoda mora spremljati „instrument za pravični prehod“. Ker pozitivni učinki tega prehoda ne bodo samodejni, je EESO prepričan, da je za uspeh energetskega prehoda bistveno **oblikovati in izvajati vključujoče naložbene politike** (pogojene s spodbujanjem dostojnih in trajnostnih delovnih mest), pri čemer mora sodelovati družba, upoštevati pa je treba tako zaposlene kot njihove predstavnike na makro (EU in nacionalni), srednji (sektorski) in mikro ravni (podjetja, lokalne enote).

2.8 EESO zaradi teh negotovih in spremenljivih scenarijev meni, da sta okvira za energetsko unijo in zeleni dogovor pravilna, **toda nezadostna za izvajanje podnebne in energetske politike, ki bi zagotavljali socialno in regionalno kohezijo** z intenzivnimi **naložbami** v tehnološke inovacije, ustvarjanje kakovostnih in trajnostnih delovnih mest, izpopolnjevanje človeškega kapitala ter ustvarjanje regionalnega socialnega kapitala. EESO poziva, naj se za to uporabljajo dobre prakse ([5]). Opozarja, da taki pristopi že obstajajo, na primer projekti za izgradnjo fotovoltaičnih elektrarn na območjih nekdanjih rudnikov lignita na Portugalskem in v Grčiji ali močno strateška podpora proizvajalcem-odjemalcem v Litvi. Ugotavlja, da te izkušnje še vedno niso splošna ali prevladujoča praksa.

2.9 V skladu s poročilom, pripravljenim na zahtevo Odbora Evropskega parlamenta za industrijo, raziskave in energetiko, **naj bi stroški neambicioznosti teh politik pravične evropske energetske preobrazbe v letu 2050 po ocenah znašali 5,6 % BDP EU**. EESO se strinja, da bi bilo treba za preprečitev teh stroškov **poskrbeti za pravičen prehod tudi v smislu zaposlovanja**. V poročilu so priporočeni in količinsko opredeljeni različni ukrepi EU za to ([6]):

— ambiciozna raven financiranja EU poleg sredstev držav članic za podporo inovacijam na področju tehnologij za čisto energijo. EESO se je za to zavzel že v svojem mnenju INT/913;

— vodilni položaj EU v svetu na področju večstranskega sodelovanja pri energetskem prehodu bi prinesel 94 milijard EUR letno;

— uredba o taksonomiji EU, s katero bi jasneje določili, kaj je odgovorna energetska naložba, in spodbudili okoljsko in socialno upravljanje, bi pripomogla k povečanju BDP EU na 39 milijard EUR letno.

2.10 EESO meni, da so ne le velika, temveč tudi mala in srednja podjetja bistveni del rešitve za dosego konkurenčnega, podnebno nevtralnega, krožnega in vključujočega gospodarstva v EU, Ustvariti in ohranjati je treba ustrezne pogoje financiranja in podpore. Financiranje mora biti s poenostavljenimi in prilagojenimi upravnimi postopki dostopnejše za mala in srednja podjetja. Ustanovitev služb za podporo malim in srednjim podjetjem bo olajšala dejanski dostop do teh ukrepov ter spodbudila ustvarjanje trajnostnih poslovnih okolij v vseh regijah EU (NUTS I, II in III), ne le v tistih, ki so zdaj opredeljene kot regije pravičnega prehoda (približno sto regij NUTS III in 31 regij NUTS II) ([7]).

2.11 EESO pozdravlja ustanovitev Sklada za pravični prehod in Socialnega sklada za podnebje ([8]), vendar je prepričan, da ne bosta nudila vse potrebne finančne podpore za družbeno odgovorno soočanje s socialno-ekonomskimi učinki in učinki na zaposlovanje. Poudarja, da pravični energetski prehod ne pomeni samo financiranja, temveč vključuje tudi cilj ustvarjanja kakovostnih delovnih mest, krepitve demokratičnega udejstvovanja (tudi v podjetjih), pri čemer se spoštujeta neodvisnost in raznolikost nacionalnih sistemov razmerij med delodajalci in delojemalci, ter ohranjanja in povečevanja

([5]) Glej UL C 47, 11.2.2020, str. 30, in UL C 62, 15.2.2019, str. 269.
([6]) https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/694222/EPRS_STU(2021)694222_EN.pdf.
([7]) https://ec.europa.eu/eurostat/web/nuts/background
([8]) UL C 152, 6.4.2022, str. 158.

konkurenčnosti evropskih podjetij. EESO poziva h konkretnim ukrepom na vseh ravneh, tudi pri delovanju evropskega semestra, da bi se povečalo sodelovanje regionalnih in lokalnih oblasti ter socialnih partnerjev. Meni tudi, da je treba zahtevati mehanizme za nadzor in ocenjevanje gospodarne porabe sredstev za pravični energetski prehod s preverjanjem izpolnjevanja socialnih ciljev in ciljev zaposlovanja v podjetjih, ki prejemajo javna sredstva.

2.12 EESO poziva Komisijo, naj pri ocenjevanju nacionalnih energetskih in podnebnih načrtov ter območnih načrtov držav članic za pravični prehod okrepi socialne cilje in cilje zaposlovanja, kot so:

— vključevanje aktivnih politik zaposlovanja, ki lajšajo prehajanje na trgu dela s poklicno prekvalifikacijo in izobraževalnimi naložbami v kakovostna zelena delovna mesta;

— podpora za osebe, ki izgubijo zaposlitev zaradi razogljičenja, s sredstvi iz upravičenih držav in podjetij, da se omogoči pozitivna bilanca energetskega prehoda na področju zaposlovanja;

— razvoj regionalnega gospodarskega potenciala, ki izvira iz energij iz obnovljivih virov, kot so nove oblike sodelovanja pri proizvodnji električne energije (na primer ustanavljanje zadrug za samooskrbo, ki lahko proizvajajo viške energije za skupnost, spodbujanje samozaposlovanja na področju proizvodnje energije iz obnovljivih virov itd.);

— učinkovito preprečevanje energetske revščine. Zagotavljanje dostopa vsem prebivalcem do energetskih storitev je določeno v evropskem stebru socialnih pravic (načelo 20).

EESO meni, da je treba za uresničitev teh ambicioznih ciljev nujno spodbujati pripravo območnih načrtov zaposlovanja in poklicnega usposabljanja za prihodnost ob dejavnem sodelovanju vseh deležnikov, zlasti socialnih partnerjev.

3. **Okvir in glavni prispevki mednarodnih znanstvenih dokazov v zvezi z učinki pravičnega energetskega prehoda na zaposlovanje**

3.1 EESO ugotavlja, da nadomeščanje konvencionalnih elektrarn na fosilna goriva z elektrarnami na obnovljive vire na različne načine vpliva na zaposlovanje. Lahko ustvarja nova zelena delovna mesta v sektorju energije iz obnovljivih virov ali pa se delovna mesta selijo v druge sektorje. Upoštevati je treba morebitno rast cen energije, zaradi katere se lahko zmanjša povpraševanje po delavcih v energetsko intenzivnih sektorjih in zniža kupna moč gospodinjstev. Podatki potrjujejo, da energetska politika, usmerjena v obnovljive vire, ustvarja, ukinja ali preoblikuje delovna mesta v industrijskih državah.

3.2 EESO ugotavlja, da znanstveniki niso povsem enotni glede končne bilance energetskega prehoda v smislu zaposlovanja. Nekatere študije opozarjajo na primere, v katerih ni bilo neto rasti zaposlovanja (poljski primer) ali pa je bila ta zelo skromna (nemški primer). MOD kljub temu ocenjuje, da bo zaradi razogljičenja gospodarstva delovna mesta izgubilo približno 6 milijonov ljudi, čeprav bo ustvarjenih štirikrat več delovnih mest, v državah članicah Mednarodne agencije za obnovljivo energijo (IRENA) pa se bo njihovo število do leta 2030 povečalo z 11 na 43 milijonov ([9]). Po vseh scenarijih Mednarodne agencije za energijo bo zaposlovanje v sektorju čiste energije naraščalo in nadomestilo izgubo delovnih mest v sektorjih fosilnih goriv. Po scenariju ničelnih neto emisij do leta 2050 bo 16 milijonov delavcev zasedlo nova delovna mesta, povezana s čisto energijo. V poročilu ZDA o energiji in zaposlovanju USEER ([10]) (2022) so za ZDA podane podobne ocene: zaposlovanje v energetskem sektorju je zaradi čistih energij naraslo za 4 % (zaposlovanje na splošno pa le za 2,8 %).

3.3 EESO opaža različna neravnovesja. Nova delovna mesta na področju čiste energije niso vedno v istem kraju kot delovna mesta, katera nadomeščajo, ter zahtevajo nove kompetence. Nacionalna zakonodaja in energetska politika se morata zato osredotočiti na ustrezno usposabljanje, da bi bil prehod uspešen in čim koristnejši za večino ljudi. Poleg tega je v sektorju energije iz obnovljivih virov zaposlen višji delež žensk (32 %) kot v drugih delih energetskega sektorja, čeprav jih je v sektorju vetrne energije le 21 %, kar kaže, da se na tem področju spolni stereotipi še ohranjajo. V nacionalni zakonodaji in politikah za njeno izvajanje je zato treba poudariti cilje enakosti spolov na teh novih delovnih mestih.

([9]) https://irena.org/-/media/Files/IRENA/Agency/Publication/2019/Jan/IRENA_Gender_perspective_2019.pdf
([10]) https://www.energy.gov/policy/us-energy-employment-jobs-report-useer

3.4 EESO meni, da je treba priznati, da energetski prehod ni zgolj vprašanje tehnologije ter javnih in zasebnih naložb, temveč velik svetovni družbeni izziv, zato je treba zagotoviti in spodbujati udeležbo uporabnikov iz civilne družbe in proizvodne družbe (podjetij in delavcev, tako neposredno kot prek njihovih predstavnikov). Razmisleke o podnebju je treba vključiti v vse vrste politik in odločitev. EESO poleg tega meni, da morajo biti te oblikovane v postopkih družbenega usklajevanja in po potrebi s sporazumi o njem med oblastmi na vseh ravneh in socialnimi partnerji – vedno ob spoštovanju neodvisnosti in raznolikosti nacionalnih sistemov odnosov med delodajalci in delojemalci – ter drugimi organizacijami, ki zastopajo civilno družbo, da bi pomenile vključujoč energetski prehod za delavce, potrošnike in državljane na splošno.

3.5 EESO ob pregledu strokovne literature in izkušenj z uspešnimi in neuspešnimi primeri ugotavlja, da ni ene in edine vnaprej določene poti prehoda ter da so vplivi energetskega prehoda na zaposlovanje in delovna mesta odvisni od družbenih pogojev, v katerih se uvajajo tehnologije in spremembe pri energetskem prehodu. Podatki iz raziskav na ravni podjetij (na primer Renault, Siemens Energy ([11])) kažejo, da so bili rezultati uvajanja sprememb pozitivni, kadar so bili v ta postopek vključeni zaposleni (boljša usposobljenost za delo, višja produktivnost in kakovost proizvodov).

3.6 Vendar ugotovitve o socialnem dialogu in kolektivnih pogajanjih v okviru energetskega prehoda na makropolitični ravni niso pozitivne. V večini držav sodelovanje s socialnimi partnerji pri oblikovanju in izvajanju politik v zvezi z dvojnim (digitalnim in zelenim) prehodom velja za nezadostno. Glede na izkušnje nekaterih držav lahko ta nezadostnost izvira iz osnovnih izzivov, s katerimi se spopadajo socialni partnerji:

— čeprav je raznolikost institucionalnih okvirov precejšnja, v vseh primanjkuje ukrepov za spodbujanje socialnega dialoga in kolektivnih pogajanj pri določanju socialnih in delavskih pravic, povezanih s pravičnim energetskim prehodom (na primer v Italiji, Španiji, na Poljskem, v Nemčiji itd.);

— socialni partnerji nimajo zadostnih možnosti za ustrezno sodelovanje v razpravah o prihodnosti zaposlovanja med energetskim prehodom, da bi oblikovali prednostne naloge in učinkovito izvajali svoje agende, in to kljub nacionalni zakonodaji, kot jo imajo na primer v Španiji, s katero spodbujajo sporazume o družbenem usklajevanju za pravični energetski prehod (Zakon 7/2021).

4. **Splošne ugotovitve**

4.1 EESO je seznanjen z analizami, ki kažejo, da so lahko politični in zakonodajni instrumenti EU pomembni za spopadanje z izzivi energetskega prehoda z vidika ekonomske in socialne pravičnosti ter pravičnosti na področju zaposlovanja, vendar meni tudi, da bi se morali obstoječi instrumenti (na primer direktiva o evropskih svetih delavcev ali direktiva o splošnem okviru za obveščanje in posvetovanje z delavci), ki so bili uvedeni v vseh državah članicah, učinkovito uporabljati in izvrševati. Poziva k spodbujanju in sprejetju najustreznejših reform na različnih ustreznih ravneh v smeri krepitve socialnega dialoga in vključevanja kolektivnih pogajanj v te procese pravičnega energetskega prehoda, da bi spodbudili pozitivno bilanco v smislu ustvarjanja trajnostnih delovnih mest in varstva delavcev, pri tem pa ohranili ustrezno gospodarsko in podjetniško strukturo v vseh državah in regijah, in sicer ob spoštovanju avtonomije socialnih partnerjev.

4.2 Izkušnje kažejo tudi, da so gospodarske spremembe in spremembe v strukturi zaposlenosti, ki izhajajo iz energetskega prehoda, v nekaterih primerih uspešne, v drugih pa ne, kar zadeva pravičen socialni in poklicni prehod, in sicer glede na to, ali se obseg zaposlovanja v bistvu ohrani in se zaposleni na delovnih mestih v netrajnostnih dejavnostih zaradi njihovega ogljičnega odtisa preselijo na druga, trajnostna delovna mesta. Interakcija energetske politike in politike zaposlovanja vpliva tudi na najširše regionalno okolje ali okvir ter ustvarja priložnosti in tveganja (na primer regulirane tarife in zvišanje cen energije, ki ogroža delovna mesta v industriji, kot v primeru Nemčije in Španije). EESO ugotavlja, da je v skladu z nekaterimi regionalnimi izkušnjami, kot so izkušnje v rudarskem predelu severne Španije, novih delovnih mest, ustvarjenih z energetskim prehodom, bistveno manj in so slabše plačana, kot so bila prejšnja.

4.3 V zvezi z globalnimi ocenami EESO ugotavlja, da po najzanesljivejših raziskavah v svetovnem merilu približno 45 % delavcev v energetskem sektorju zaseda visokokvalificirana delovna mesta, v gospodarstvu na splošno pa skoraj 25 %. Povsod pa nimajo te možnosti in je treba okrepiti pravični prehod, osredotočen na ljudi, za prizadete delavce, da razogljičenje ne bi povzročilo neto brezposelnosti, kot se je zgodilo na Poljskem.

([11]) https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2022/733972/IPOL_STU(2022)733972_EN.pdf

4.4 EESO je prepričan, da v skladu s poročili IRENA in MOD ([12]) potencial energije iz obnovljivih virov za ustvarjanje dostojnih in trajnostnih delovnih mest jasno kaže, da ni treba izbirati med okoljsko trajnostnostjo in ustvarjanjem delovnih mest. Oboje lahko poteka in mora potekati hkrati, z ustvarjanjem ustreznih pravnih, političnih in finančnih pogojev, zahtevami glede prevzemanja ustrezne odgovornosti vseh podjetij, upravičenih do sredstev, in s sodelovanjem vseh vključenih subjektov (ozemelj, socialnih partnerjev in državljanov) pri njihovem upravljanju.

5. **Posebne ugotovitve**

5.1 EESO ugotavlja, da bo energetska panoga v gospodarstvu zasedala vse bolj strateško mesto, ker je bistveno gonilo za vse sektorje, vendar se v sedanjih razmerah kriz in sprememb pojavljajo različna neravnovesja in tveganja, ki jih je treba popraviti z ustreznimi naložbami, skladnimi politikami in novimi strukturami upravljanja, da bi zagotovili sodelovanje območnega gospodarstva, civilne družbe in socialnih partnerjev. Območne načrte za energetski prehod morajo spremljati ustrezni sporazumi ali pogodbe o pravičnem družbenem usklajevanju, v katerih bodo ustvarjanje in ohranjanje kakovostnih in trajnostnih delovnih mest ter podpora ljudem nujni pogoji pri snovanju, izvajanju in ocenjevanju predvidenih ukrepov.

5.2 EESO opozarja, da je evropski semester ena glavnih ureditev upravljanja, s katero se dosega in spremlja napredek socialno pravičnega prehoda. Kot je že navedel, je izvajanje evropskega stebra socialnih pravic v ciklu evropskega semestra in njegovo spremljanje prek pregleda socialnih kazalnikov korak v pravo smer ([13]), vendar meni, da je treba bolj poudarjati interakcijo okoljskih politik in politik zaposlovanja, da bi spodbudili končno bilanco v prid ustvarjenih trajnostnih in kakovostnih delovnih mest, pa tudi zagotovili zadostna nadomestila osebam, ki bodo izgubile delovno mesto in se ne bodo mogle ponovno zaposliti. Okrepiti bi bilo treba vlogo regij ter njihov socialni kapital, pametno specializacijo in agendo za človeški kapital.

5.3 EESO ponovno poudarja, da je treba izvajati pravni red Unije in držav članic na področju delovnega prava in prava socialne varnosti. Kot je že navedel v preteklosti, so Evropski parlament, Svet in Komisija z razglasitvijo evropskega stebra socialnih pravic (socialnega stebra) na vrhu v Göteborgu novembra 2017 znova potrdili svojo zavezanost prizadevanjem za pravičnejšo in enakopravnejšo Evropo. Steber bi bilo treba uporabljati kot kompas za obnovljeno navzgor usmerjeno zbliževanje, katerega namen je izboljšanje delovnih in življenjskih pogojev, pa tudi za usmerjanje reform na trgih dela in socialne politike ([14]).

5.4 EESO ugotavlja, da obstajajo znatne razlike v zakonodaji za izvajanje evropskih podnebnih pravil. Tako je v zakonodajah, kot je francoska, poudarjena ta razsežnost vključevanja podjetij in predstavnikov delavcev na področje interakcije med zelenim prehodom ter socialnimi in delavskimi vprašanji, medtem ko so v drugih, kot sta italijanska in španska ali zakonodaje vseh regij pravičnega prehoda v državah vzhodne Evrope, te obveznosti in pravice komajda omenjene. EESO je na primer seznanjen z uspešno francosko izkušnjo (zakon št. 2021-1104), v skladu s katero je bil pojem „izzivi zelenega prehoda“ vključen v zakonik o delovnih razmerjih, ki se uporablja za sektorske pogodbe, sisteme upravljanja delovnih mest, ki vključujejo predvidevanje, spopadanje z izzivi zelenega in energetskega prehoda (člen L 2242-20) ter sindikalne pravice do opozarjanja na okoljsko problematiko in javno zdravje (L 4133–L 4133-4). Zato EESO ob strogem spoštovanju neodvisnosti in raznolikosti različnih evropskih sistemov razmerij med delodajalci in delojemalci poziva Komisijo, naj spodbuja pobude za izmenjavo primerov dobre prakse med različnimi državami in regijami.

5.5 EESO vztraja, da je glavni in osnovni pogoj za uspešen prehod celosten pristop s predvidevanjem, ki bo zagotavljal in spodbujal konkretne politike zaposlovanja in blaginje. Pomembna značilnost uspešnih politik bi morala biti njihova usmerjenost v realne potrebe trga dela, med drugim zlasti v regijah, ki so zaradi prehoda z energije iz fosilnih goriv na energijo iz obnovljivih virov najbolj prizadete, ali v izkoriščanje priložnosti, ki jih ponujajo regije, bogate s takimi viri. Čeprav je Sklad za pravični prehod koristen, ima svoje omejitve, ki jih je treba odpraviti, in ni vseobsegajoč odgovor na izzive pravičnega prehoda, mogoče pa ga je podpreti z dodatnimi ukrepi politike na ravni držav članic.

5.6 Za izboljšanje odnosa med okoljskimi politikami in politikami energetskega prehoda ter politikami trga dela in socialne zaščite EESO poziva, naj se kazalniki trajnostnih delovnih mest, ki so na voljo, čim natančneje upoštevajo pri oblikovanju in izvajanju predvidenega mehanizma za pravični prehod. Upoštevati bi bilo treba kazalnik **potenciala**

([12]) https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/—dgreports/—dcomm/—publ/documents/publication/wcms_823807.pdf.
([13]) Mnenje EESO *Dodatne ugotovitve v zvezi z letnim pregledom trajnostne rasti 2022* (UL C 75, 28.2.2023, str. 35).
([14]) Mnenje EESO *Dostojne minimalne plače v vsej Evropi* (UL C 429, 11.12.2020, str. 159).

razogljičenja za zaposlovanje na različnih ravneh NUTS. Podatke o vplivu nove energetske krize na zaposlovanje je mogoče pridobiti v podatkovni zbirki Eurofoundovega Evropskega centra za spremljanje prestrukturiranja ([15]), v kateri je zabeleženih precej izkušenj.

5.7 EESO poziva tudi k pospešitvi in izboljšanju izvajanja **mehanizma za pravični prehod** ([16]). Pozdravlja, da bo do leta 2027 mobiliziranih 55 milijard EUR v regijah, ki so zaradi energetskega prehoda najbolj prizadete, da bi uresničili cilj, da ne bo nihče zapostavljen, pri čemer se bodo nadomestila za socialno-ekonomske učinke prehoda na podnebno nevtralno gospodarstvo zagotavljala iz treh stebrov: novega Sklada za pravični prehod (več kot 25 milijard EUR za naložbe), programa za pravični prehod InvestEU (15 milijard EUR za zasebni sektor) in novega instrumenta za posojila v javnem sektorju (mobiliziranih bo 18,5 milijarde EUR za javne naložbe).

5.8 EESO meni tudi, da je treba v času določanja območnih načrtov za energetski prehod spodbujati ne le prehodne sporazume (o regionalnem družbenem usklajevanju), temveč tudi dobre prakse v zvezi s kolektivnimi pogajanji in vključevanjem delavcev v socialno pravičen energetski prehod. V tem smislu je treba upoštevati, da se s prehodom na obnovljive vire energije izboljša kakovost okolja, saj se zmanjšajo emisije onesnaževal, kar koristi zdravju in delovni produktivnosti.

5.9 EESO meni, da je treba nujno zagotoviti, da bodo z evropsko zeleno razsežnostjo in energetskim prehodom nastale pozitivne sinergije z vključujočim prehodom, da bi prispevali k uspešnosti podjetij, povečali priložnosti delavcev za trajnostno in kakovostno zaposlitev ter blaginjo vseh državljanov v okolju, v katerem se spoštuje zdravje planeta.

V Bruslju, 22. februarja 2023

Predsednica
Evropskega ekonomsko-socialnega odbora
Christa SCHWENG

([15]) https://www.eurofound.europa.eu/observatories/emcc/european-restructuring-monitor
([16]) https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal/finance-and-green-deal/just-transition-mechanism_sl

PRILOGA I

Naslednji amandmaji, ki so bili med razpravo zavrnjeni, so prejeli vsaj četrtino glasov (člen 74(3) Poslovnika):

AMANDMA 1

SOC/718 — Energetska politika in trg dela

Točka 2.12

Spremeni se tako:

Mnenje strokovne skupine	Amandma
EESO poziva Komisijo, naj pri ocenjevanju nacionalnih energetskih in podnebnih načrtov ter območnih načrtov držav članic za pravični prehod ***okrepi*** socialne cilje ***in*** cilje zaposlovanja, kot so:	EESO poziva Komisijo, naj pri ocenjevanju nacionalnih energetskih in podnebnih načrtov ter območnih načrtov držav članic za pravični prehod ***spodbuja večjo osredotočenost na*** socialne cilje ***ter*** cilje ***in politike*** zaposlovanja, kot so:
— vključevanje aktivnih politik zaposlovanja, ki lajšajo prehajanje na trgu dela s poklicno prekvalifikacijo in izobraževalnimi naložbami v kakovostna zelena delovna mesta;	— vključevanje aktivnih politik zaposlovanja, ki lajšajo prehajanje na trgu dela s poklicno prekvalifikacijo in izobraževalnimi naložbami v kakovostna zelena delovna mesta;
— podpora za osebe, ki izgubijo zaposlitev zaradi razogljičenja, s sredstvi iz upravičenih držav in podjetij, da se omogoči pozitivna bilanca energetskega prehoda na področju zaposlovanja;	— podpora za osebe, ki izgubijo zaposlitev zaradi razogljičenja, ***z ustreznimi politikami in ukrepi trga dela ter, kadar to zahtevajo nacionalna pravila,*** s sredstvi iz upravičenih držav in podjetij, da se omogoči pozitivna bilanca energetskega prehoda na področju zaposlovanja;
— razvoj regionalnega gospodarskega potenciala, ki izvira iz energij iz obnovljivih virov, kot so nove oblike sodelovanja pri proizvodnji električne energije (na primer ustanavljanje zadrug za samooskrbo, ki lahko proizvajajo viške energije za skupnost, spodbujanje samozaposlovanja na področju proizvodnje energije iz obnovljivih virov itd.);	— razvoj regionalnega gospodarskega potenciala, ki izvira iz energij iz obnovljivih virov, kot so nove oblike sodelovanja pri proizvodnji električne energije (na primer ustanavljanje zadrug za samooskrbo, ki lahko proizvajajo viške energije za skupnost, spodbujanje samozaposlovanja na področju proizvodnje energije iz obnovljivih virov itd.);
— učinkovito preprečevanje energetske revščine. Zagotavljanje dostopa vsem prebivalcem do energetskih storitev je določeno v evropskem stebru socialnih pravic (načelo 20).	— učinkovito preprečevanje energetske revščine. Zagotavljanje dostopa vsem prebivalcem do energetskih storitev je določeno v evropskem stebru socialnih pravic (načelo 20).
EESO meni, da je treba za uresničitev teh ambicioznih ciljev nujno spodbujati pripravo območnih načrtov zaposlovanja in poklicnega usposabljanja za prihodnost ob dejavnem sodelovanju vseh deležnikov, zlasti socialnih partnerjev.	EESO meni, da je treba za uresničitev teh ambicioznih ciljev nujno spodbujati pripravo območnih načrtov zaposlovanja in poklicnega usposabljanja za prihodnost ob dejavnem sodelovanju vseh deležnikov, zlasti socialnih partnerjev. ***V njih bi bilo treba upoštevati tudi gospodarske posledice hitrosti prehoda za podjetja, zlasti mala in srednja podjetja.***

Obrazložitev

Namen amandmaja je pojasniti besedilo v smislu večje osredotočenosti na socialne cilje in cilje zaposlovanja, ter pojasniti, da izplačevanje sredstev (kadar to zahtevajo nacionalna pravila) ne zadostuje za reševanje vprašanja izgube delovnih mest: za podporo in ponovno vključevanje brezposelnih na trg dela je potrebno veliko več kot to (politike, upravni ukrepi itd.).

Kot je poudarjeno tudi v točki 1.6 osnutka mnenja, je pomembno upoštevati hitrost, ki je združljiva s položajem podjetij, zlasti malih in velikih podjetij.

Rezultat glasovanja

Za: 73

Proti: 78

Vzdržani: 8

AMANDMA 2

SOC/718 — Energetska politika in trg dela

Točka 5.2

Spremeni se tako:

Mnenje strokovne skupine	Amandma
EESO opozarja, da je evropski semester ena glavnih ureditev upravljanja, s katero se dosega in spremlja napredek socialno pravičnega prehoda. Kot je že navedel, je izvajanje evropskega stebra socialnih pravic v ciklu evropskega semestra in njegovo spremljanje prek pregleda socialnih kazalnikov korak v pravo smer ([1]), vendar meni, da je treba bolj poudarjati interakcijo okoljskih politik in politik zaposlovanja, da bi spodbudili končno bilanco v prid ustvarjenih trajnostnih in kakovostnih delovnih mest***, pa tudi zagotovili zadostna nadomestila*** osebam, ki bodo izgubile delovno mesto in se ne bodo mogle ponovno zaposliti. Okrepiti bi bilo treba vlogo regij ter njihov socialni kapital, pametno specializacijo in agendo za človeški kapital.	EESO opozarja, da je evropski semester ena glavnih ureditev upravljanja, s katero se dosega in spremlja napredek socialno pravičnega prehoda. Kot je že navedel, je izvajanje evropskega stebra socialnih pravic v ciklu evropskega semestra in njegovo spremljanje prek pregleda socialnih kazalnikov korak v pravo smer ([1]), vendar meni, da je treba bolj poudarjati interakcijo okoljskih politik in politik zaposlovanja, da bi spodbudili končno bilanco v prid ustvarjenih trajnostnih in kakovostnih delovnih mest***. Poleg tega bi morale države članice v skladu s svojimi nacionalnimi pravili zagotoviti dostop do denarnega nadomestila za brezposelnost ali ustreznega minimalnega dohodka*** osebam, ki bodo izgubile delovno mesto in se ne bodo mogle ponovno zaposliti. Okrepiti bi bilo treba vlogo regij ter njihov socialni kapital, pametno specializacijo in agendo za človeški kapital.
([1]) Mnenje EESO Dodatne ugotovitve v zvezi z letnim pregledom trajnostne rasti 2022 (še ni objavljeno).	([1]) Mnenje EESO Dodatne ugotovitve v zvezi z letnim pregledom trajnostne rasti 2022 (še ni objavljeno).

Obrazložitev

Ker se besedilo nanaša na „[osebe], ki bodo izgubile delovno mesto in se ne bodo mogle ponovno zaposliti“, se zdi logično, da se pojem „zadostno nadomestilo“ nanaša na „minimalni dohodek“. V tem primeru bi morala uporabljena terminologija ustrezati besedilu iz točke 1.5 osnutka mnenja, in sicer „zagotavljanje dostopa do […] ustreznega minimalnega dohodka“. Poleg tega bi lahko omenili sisteme denarnih nadomestil za brezposelnost v državah članicah.

Rezultat glasovanja

Za: 79

Proti: 98

Vzdržani: 8

AMANDMA 3

SOC/718 — Energetska politika in trg dela

Točka 1.9

Spremeni se tako:

Mnenje strokovne skupine	Amandma
EESO ocenjuje, da imajo tako velika kot mala in srednja podjetja pomembno vlogo pri uresničevanju cilja energetskega prehoda***, saj morajo izpolniti zahtevne pogoje spodbujanja*** kakovostnih in trajnostnih delovnih mest ***in socialne zaščite ter nudenja*** univerzalnega dostopa do energetskih storitev (na primer ***s preprečevanjem*** energetske revščine). EESO zaradi soočanja malih in srednjih podjetij z večjimi težavami kljub temu poziva k izboljšanju, pospešitvi in poenostavitvi programov za dostop teh podjetij do financiranja s storitvami podpore in stalnega spremljanja.	EESO ocenjuje, da imajo tako velika kot mala in srednja podjetja pomembno vlogo pri uresničevanju cilja energetskega prehoda, ***in sicer s spodbujanjem in ponujanjem*** kakovostnih in trajnostnih delovnih mest***, s čimer prispevajo k socialni zaščiti, poleg tega pa imajo lahko pomembno vlogo pri zagotavljanju*** univerzalnega dostopa do energetskih storitev (***s čimer*** na primer ***prispevajo k preprečevanju*** energetske revščine). EESO zaradi soočanja malih in srednjih podjetij z večjimi težavami kljub temu poziva k izboljšanju, pospešitvi in poenostavitvi programov za dostop teh podjetij do financiranja s storitvami podpore in stalnega spremljanja.

Obrazložitev

Namen amandmaja je pojasniti, kako velika, mala in srednja podjetja prispevajo k trajnostnemu zaposlovanju, s tem pa tudi k socialni zaščiti.

Rezultat glasovanja

Za: 76

Proti: 99

Vzdržani: 8